

Міністерство
цифрової трансформації
України

Антикорупційний та соціальний вплив відкритих даних в енергетичній сфері України

Аналітичний звіт

Вересень 2021

Звіт підготовлений агенцією «Info Sapiens» у межах USAID/UK aid проекту «Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах/TAPAS», що реалізується Фондом Євразія, та за сприяння Міністерства цифрової трансформації України.

Зміст цієї публікації є винятковою відповідальністю агенції «Info Sapiens» і не обов'язково відображає погляди Агентства USAID, Уряду США, Уряду Великої Британії або Фонду Євразія. Інформація та погляди, наведені у цьому звіті, належать авторам та не мають сприйматися як офіційна позиція Міністерства цифрової трансформації України. Міністерство не гарантує точності даних, наведених у публікації. Ні Міністерство, ні будь-хто, хто діє від імені Міністерства, не може нести відповідальності за використання інформації, що міститься у цій публікації.

Автори дослідження:

- Варвара Поднос
- Дмитро Савчук

Рецензенти:

- Катерина Оніліюгу
 - Оксана Яремчук
 - Дмитро Буханевич
 - Ірина Близнюк
- представники USAID/UK aid проекту «Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах/TAPAS» Фонду Євразія.

Виконання цього звіту стало можливим завдяки фінансовій підтримці Уряду США через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) та Уряду Великої Британії через UK aid у межах проекту «Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах/TAPAS».

Поширення звіту з некомерційною метою заохочується.

Зміст

1	Список скорочень	3
2	Вступ	4
3	Методологія	6
4	Відповідальні органи та їхні повноваження	8
5	Стан доступу до даних Міністерства енергетики України	10
6	Стан доступу до даних Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП, Регулятор)	12
7	Стан доступу до даних Національної енергетичної компанії «Укренерго»	14
8	Стан доступу до даних Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України	16
9	Моніторинг стану доступу до даних в енергетичній сфері	17
10	Сценарії використання відкритих даних:	18
10.1	Інформування побутових споживачів щодо можливостей зміни постачальників газу та посилення конкуренції на ринку	18
10.2	Моніторинг стану сфери електроенергетики задля успішного реформування ринку	26
10.3	Доступ до інформації на ринку енергетики для ухвалення ефективних рішень	32
11	Рекомендації	39
Додаток 1. Перелік організацій, з представниками яких провели інтерв'ю		43

1 Список скорочень

АМКУ

Антимонопольний комітет України

Держенергоефективність

Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України

Держстат

Державна служба статистики України

КМУ, Кабмін

Кабінет Міністрів України

Міндовкілля

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України

Міненерго

Міністерство енергетики України

НЕК «Укренерго», Укренерго

Національна енергетична компанія «Укренерго»

НКРЕКП, Регулятор

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг

ТЕС

Теплова електростанція

ТЕЦ

Теплоелектроцентрально

Відкриті дані згідно з визначенням українського законодавства — це «публічна інформація у форматі, що дозволяє її автоматизоване оброблення електронними засобами, вільний та безоплатний доступ до неї, а також її подальше використання»¹. Відкриті дані допомагають контролювати роботу державних органів, покращувати державні сервіси та створювати нові послуги та інструменти. На основі відкритих даних створено десятки продуктів: онлайн-сервісів та аналітичних модулів, застосунків і чат-ботів, якими користуються мільйони людей щомісяця².

Вимірювання впливу відкритих даних є вкрай важливим, оскільки воно оцінює діяльність органів влади та забезпечує механізм для відстеження прогресу в часі. В Україні за сприяння Міністерства цифрової трансформації вперше проводять серію тематичних досліджень про застосування відкритих даних для вирішення суспільних проблем, зокрема для боротьби з корупцією.

Це дослідження сфокусоване на вивченні практик використання відкритих даних у сфері енергетики та виявленні впливу, які ці дані справляють на життя громадян, бізнес і діяльність органів влади.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

² [https://cdn.regulation.gov.ua/f6/aa/ac/e6/regulation.gov.ua_GB%20Open%20data%20UA%20upd%20\(2\).pdf](https://cdn.regulation.gov.ua/f6/aa/ac/e6/regulation.gov.ua_GB%20Open%20data%20UA%20upd%20(2).pdf) (с. 21)

У дослідженні автори розглядають, яку цінність для бізнесу, громадськості та органів влади становлять відкриті дані. Наприклад:

5

- **Можливість зміни постачальника газу.** Сервіси «ГазПравда», «Energy online» та «Газотека» надають споживачам інформацію про тарифи постачальників, містять функції для заповнення заявки на перепідключення. У такий спосіб вони допомагають розвивати конкурентний енергетичний ринок, адже завдяки відкритій інформації маленькі постачальники мають змогу розвиватися, а споживачі – отримувати найкращі за ціною послуги.
- **Моніторинг ситуації на енергетичних ринках для збільшення прозорості та успішного реформування галузі.** Аналітику надають проєкт «Low Carbon Ukraine» та громадська організація «Save Dnipro».
- **Покращення доступу до інформації для учасників ринку для ухвалення обґрунтованих рішень та планування роботи.** Видання «Kosatka.Media» та «EXPRO Electricity» готують на основі відкритих та інших даних в енергетичному секторі інфографіки та аналітику, а проєкт «Зима близько» надає оперативну інформацію про запаси вугілля на теплових електростанціях України. Завдяки журналістиці даних учасники ринку у зручній та доступній формі отримують інформацію, корисну для їхньої діяльності, – планування роботи комунальних установ, аналізу цін конкурентів, формування прогнозів тощо.

Наостанок автори дослідження зібрали рекомендації для відповідальних органів щодо покращення відкритих даних у сфері енергетики України.

Існує низка ініціатив щодо оцінки готовності, впровадження та впливу відкритих даних, які використовують різні методи, зокрема опитування експертів, збір та детальне оцінювання даних.

Наразі є два основних методи дослідження відкритих даних: кількісні та якісні³.

Кількісні підходи (індекси, рейтинги тощо) слугують для вимірювання прогресу політики відкритих даних і порівняння результатів з іншими країнами або встановленими показниками. Це дає змогу об'єктивно оцінювати діяльність держав у сфері відкритих даних. Зазвичай такі дослідження проводять глобально, і Україна у них також розглядається⁴.

Якісні підходи базуються на аналізі інформації, інтерв'ю та фокусуються на дослідженні способів використання даних та впливу політики відкритих даних. Такі дослідження аналізують досягнуті ефекти, типології ефектів і фактори, які сприяють успіху проєктів у сфері відкритих даних. Обмеженням цих підходів є складність продемонструвати динаміку розвитку в часі.

За сприяння Міністерства цифрової трансформації України та за підтримки USAID/UK aid проєкту «Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах/TAPAS» в Україні вперше проводять серію тематичних досліджень, що базується на міжнародному досвіді – методології проєкту «Open Data Impact»⁵. Вона містить вивчення окремих кейсів застосування відкритих даних через пряме спілкування з учасниками процесів, а також через урядові документи та інформацію у ЗМІ.

³ <https://www.stateofopendata.od4d.net/chapters/issues/measurement.html>

⁴ https://opendatabarometer.org/4thedition/detail-country/?_year=2016&indicator=ODB&detail=UKR

⁵ <http://odimpact.org/>

Першоджерелом цього дослідження стало безпосереднє спілкування з людьми, які працюють із відкритими даними в енергетичній сфері, – керівниками сервісів, створених на основі відкритих даних, а також представниками громадськості. Це дослідження ставить за мету вивчення практик використання відкритих даних в енергетичній сфері України та виявлення впливу, який відкриті дані справляють на життя громадян, суспільство та діяльність органів влади. Протягом січня-березня 2021 року автори дослідження провели вісім глибинних дистанційних онлайн-інтерв'ю з ключовими респондентами на цю тематику.

Респонденти розповідали про свою діяльність, досвід роботи з даними у сфері енергетики, про розроблені продукти, а також надавали рекомендації щодо покращення даних.

Оброблену інформацію згрупували за типами проблем, з якими стикаються споживачі енергії та гравці енергетичного ринку в Україні та які можна повністю або частково вирішити за допомогою відкритих даних. Звіт містить приклади використання відкритих державних даних і супровідну інформацію: опис застосування даних та ефекти, яких вдалося досягнути.

Наприкінці звіту наведено рекомендації авторів і респондентів, що допоможуть повніше розкрити потенціал відкритих даних в енергетичній сфері, які оприлюднюють державні органи.

Відповідальні органи та їхні повноваження

Міністерство енергетики України (Міненерго) – центральний орган виконавчої влади України, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України⁶. Міненерго є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики в паливно-енергетичному комплексі, а також формування та реалізацію державної політики у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива (крім питань забезпечення енергоефективності будівель та інших споруд) та у сфері нагляду (контролю) у галузях електроенергетики і теплопостачання. Робота міністерства регламентується Положенням про Міністерство енергетики України⁷. Міненерго підпорядковане Державній інспекції енергетичного нагляду України та Державному агентству з енергоефективності та енергозбереження України⁸. Двадцять сьомого травня 2020 року Міністерство енергетики та захисту довкілля України⁹ реорганізували й – зокрема – перейменували на Міністерство енергетики України¹⁰.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП, Регулятор) – постійно чинний центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який утворюється Кабінетом Міністрів України. Регулятор є колегіальним органом, що здійснює державне регулювання, моніторинг і контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг¹¹. НКРЕКП складається з центрального апарату в Києві та 24 територіальних органів¹².

⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-2020-п#n9>

⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-2020-п#n9>

⁸ <https://www.kmu.gov.ua/catalog/minekoenergo-ukraini>

⁹ Було утворене у 2019 році після об'єднання Міністерства енергетики та вугільної промисловості України та Міністерства охорони навколишнього природного середовища України.

¹⁰ <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-optimizaciyi-sistemi-centralnih-organiv-vikonavchoyi-t270520>

¹¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19>

¹² <https://www.nerc.gov.ua/?id=24042>

Національна енергетична компанія «Укренерго» – приватне акціонерне товариство зі 100% акцій у власності держави, що належить до сфери управління Міністерства фінансів України. Укренерго – оператор системи передавання¹³ України з функціями оперативно-технологічного управління Об'єднаною енергосистемою України (ОЕС), передавання електроенергії магістральними електромережами від генерації до розподільчих мереж, а також адміністратора комерційного обліку та адміністратора розрахунків на ринку електричної енергії України¹⁴. Укренерго забезпечує баланс виробництва і споживання електроенергії та потужності в енергосистемі у режимі реального часу, експлуатацію та розвиток магістральних і міждержавних електромереж, паралельну роботу енергосистеми України з енергосистемами сусідніх країн, а також технічну можливість експорту/імпорту електроенергії до чотирьох країн Євросоюзу та сусідніх країн.

Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України (Держенергоефективність) – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра енергетики, та який реалізує державну політику у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива. Роботу агентства регламентує Положення про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України¹⁵.

¹³ Юридична особа, відповідальна за експлуатацію, диспетчеризацію, забезпечення технічного обслуговування, розвиток системи передавання та міждержавних ліній електропередавання, а також за забезпечення довгострокової спроможності системи передавання щодо задоволення обґрунтованого попиту на передавання електричної енергії.

¹⁴ https://ua.energy/pro_kompaniyu/

¹⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/676-2014-%D0%BF#n9>

Стан доступу до даних Міністерства енергетики України

Згідно з Постановою Кабміну № 835¹⁶, що затверджує перелік наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, Міністерство енергетики України має публікувати 28 наборів даних.

Міненерго виконує всі вимоги Постанови: на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних опубліковано 26 з-поміж 28 наборів, які є обов'язковими для оприлюднення¹⁷. Важливо зауважити, що на держпорталі відкритих даних назва розпорядника зазначена як Міністерство енергетики та вугільної промисловості України та не була змінена на Міністерство енергетики України. Станом на червень 2021 року кількість переглядів наборів даних Міненерго на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних становить понад 20 000.

П'ять найбільш популярних наборів розпорядника — такі:

- Інформація про атомні електростанції¹⁸ (2 000 переглядів).
- Видобуток та переробка уранової сировини¹⁹ (1 800 переглядів).
- Оцінка результатів фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки²⁰ (1 800 переглядів).
- Видобуток рядового вугілля державними підприємствами, установами, організаціями та об'єднаннями, що належать до сфери управління Міненерго, та господарськими товариствами, щодо яких Міненерго здійснює управління корпоративними правами держави (за шахтами, марками продукції)²¹ (1 600 переглядів).
- Фінансова звітність суб'єктів господарювання державного та комунального сектору економіки (1 600 переглядів).

¹⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#Text>

¹⁷ <https://data.gov.ua/organization/ministerstvo-enerhetyky-ta-vuhilnoyi-promyslovosti-ukrayiny>

¹⁸ <https://data.gov.ua/dataset/e30e47e2-8fd0-4202-a5d4-20f07cfd116c>

¹⁹ <https://data.gov.ua/dataset/d1be130c-4b9d-4790-a44d-05caefc41fed>

²⁰ <https://data.gov.ua/dataset/dfb59d73-9bf1-49c3-b9b9-2760914d2d64>

²¹ <https://data.gov.ua/dataset/8b56ac6b-6e79-44a4-9723-96806f91b728>

- Найменування наборів, що згадані далі, не відповідають умовам, затвердженим Постановою КМУ №835 від 24.05.2021. Набір даних «Інформація про прийняті управлінські рішення стосовно оренди державного майна суб'єкта управління»²² відповідно до Постанови має називатися «Інформація про прийняті управлінські рішення стосовно оренди державного майна суб'єкта управління Міненерго»; набір «Недовиробництво електричної енергії атомними електростанціями» некоректно названий як «Недовиробництво електроенергії атомними електростанціями»²³, а набір «Довідник вугледобувних підприємств України» некоректно названий як «Довідник вугледобувних шахт України»²⁴.
- Відсутні такі набори: «Обсяги імпорту вугілля для потреб енергетики (за марками вугілля)» та «Розрахунки за електричну енергію, відпущену державним підприємством «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом» (за сегментами та торговими зонами)».
- Для всіх наявних наборів є перелік ключових слів, за якими можна здійснювати пошук.
- Усі наявні набори, окрім одного, оновлюють регулярно, згідно з вимогами, які визначені законодавством. Зокрема, набір даних «Довідник вугледобувних шахт України»²⁵, відповідно до інформації на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних, мають оновлювати щороку, проте востаннє оновлювали у 2019 році.
- Усі гіперпосилання на набори даних та на файли з прикладами структури даних активні, набори доступні для завантаження.
- Усі набори даних представлені у необхідних форматах: архіви даних – у форматі *ZIP, самі набори – у форматах XLS, *XML, *CSV. Два набори даних – «Національний звіт у рамках Ініціативи прозорості видобувних галузей»²⁶ та «Прогноз розвитку нафтогазового комплексу, атомно-промислового комплексу на наступний рік»²⁷ наведені у форматах *PDF та *DOCX відповідно.

Дані у наборах структуровані, уніфіковані та мають зрозумілі підписи.

²² <https://data.gov.ua/dataset/74c203ab-cbd2-40cb-bf14-936319832502>

²³ <https://data.gov.ua/dataset/5f4d0bc3-3ed6-4153-b021-528aed42061c>

²⁴ <https://data.gov.ua/dataset/a671c13d-c304-4d14-ac89-464a761f683a>

²⁵ <https://data.gov.ua/dataset/a671c13d-c304-4d14-ac89-464a761f683a>

²⁶ <https://data.gov.ua/dataset/da1849bf-140f-4161-a71f-2f6a904fffb5>

²⁷ <https://data.gov.ua/dataset/ef701ada-b29f-4bf3-90f5-432fd48d7fca>

⑥ **Стан доступу до даних Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг**

Згідно з Постановою КМУ № 835²⁸, що затверджує перелік наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, повинна публікувати десять наборів даних.

НКРЕКП виконує усі вимоги Постанови — на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних опубліковані десять з-поміж десяти наборів, які є обов'язковими для оприлюднення²⁹.

Від серпня 2018 року, від початку розміщення відкритих даних на Єдиному державному вебпорталі НКРЕКП, і станом на червень 2021 року кількість переглядів наборів становить понад 5 000.

Три найбільш популярні набори розпорядника — такі:

- Реєстр суб'єктів природних монополій у сферах теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення, захоронення побутових відходів³⁰ (866 переглядів).
- Ліцензійний реєстр НКРЕКП³¹ (679 переглядів).
- Реєстр об'єктів електроенергетики, що використовують альтернативні джерела енергії (крім доменного та коксівного газів, а з використанням гідроенергії лише малих електростанцій)³² (532 перегляди).

²⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#Text>

²⁹ <https://data.gov.ua/organization/natsionalna-komisiia-shcho-zdiisniue-derzhavne-rehuliuвання-u-sferakh-enerhetyky-ta-komunalny>

³⁰ <https://data.gov.ua/dataset/d51515ab-9e3a-438d-bb2a-4dbe47ba48ba>

³¹ <https://data.gov.ua/dataset/123f9941-cc81-42b8-83af-5459df8cac61>

³² <https://data.gov.ua/dataset/712860cc-07b7-4c5f-b180-b9c92baf4eee>

Більшість наборів даних, відповідно до інформації на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних, оновлюють регулярно, згідно з вимогами, визначеними законодавством. Водночас дані розшифрування тарифу із зазначенням закладених грошових коштів та у натуральному вимірі³³ не оновлюють у зазначений на вебпорталі строк (раз на півріччя). Набори даних НКРЕКП переважно надають у необхідних форматах. Також для всіх наборів даних:

- Наявний перелік ключових слів, за якими можна здійснювати пошук.
- Усі гіперпосилання на набори даних та на файли з прикладами структури даних активні, набори доступні для завантаження.

³³ <https://data.gov.ua/dataset/2bcf7d47-bd8d-4f30-ad33-76fa17d79cdf>

7 Стан доступу до даних Національної енергетичної компанії «Укренерго»

Згідно з Постановою Кабміну № 835³⁴, що затверджує перелік наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, Укренерго повинно публікувати 17 наборів даних.

На Єдиному державному вебпорталі відкритих даних оприлюднено шість із-поміж 17 наборів, які є обов'язковими для публікації³⁵.

Станом на червень 2021 року кількість переглядів наборів від Укренерго на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних перевищила 6 000. Серед наборів даних, які підлягають оприлюдненню за Постановою КМУ №835, є такі:

- Структура споживання електричної енергії по Україні (590 переглядів).³⁶
- Фактичний баланс електроенергії³⁷ (400 переглядів).
- Обсяг імпорту/експорту електричної енергії (за напрямками, обсягом і митною вартістю)³⁸ (378 переглядів).
- Експорт електричної енергії з України³⁹ (198 переглядів).
- Дані про граничні величини споживання електричної енергії⁴⁰ (174 перегляди).
- Магістральні мережі об'єднаної енергетичної системи України (несальдовані надходження електричної енергії в мережу, у тому числі з інших енергетичних систем України, та абсолютні витрати)⁴¹ (124 перегляди).

³⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#Text>

³⁵ https://data.gov.ua/organization/derzhavne-pidpriemstvo-natsionalna-enerhetychna-kompaniia-ukrenerho?q=&sort=title_string+asc

³⁶ <https://data.gov.ua/dataset/7d78eb81-dfad-4d1a-aa2e-797e93024206>

³⁷ <https://data.gov.ua/dataset/0ec9d1a1-2dbc-46d5-9127-115cf152b54c>

³⁸ <https://data.gov.ua/dataset/2c62b8b7-fc4c-48ad-99f9-d106f104aeeb>

³⁹ <https://data.gov.ua/dataset/4112b4f0-1fdc-4395-8e29-55c1777d9a01>

⁴⁰ <https://data.gov.ua/dataset/8d613652-f75f-4545-8593-fd8b65929902>

⁴¹ <https://data.gov.ua/dataset/0fe8dcdd-1621-4636-881d-99a3370b274a>

Переважна більшість наборів даних, розміщених на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних, оформлена коректно та зрозуміло:

15

- Найменування наборів відповідають умовам, затвердженим Постановою КМУ № 835, крім набору «Структура споживання електричної енергії по Україні», який повинен мати назву «Споживання електричної енергії в Україні за категоріями споживачів».
- Для всіх, окрім одного, наборів наявний перелік ключових слів, за якими можна здійснювати пошук. Набір даних «Дані про граничні величини споживання електричної енергії» містить лише одне ключове слово «Енерг», яке веде винятково на цей набір даних.
- Усі гіперпосилання на набори даних та на файли з прикладами структури даних активні, набори доступні для завантаження.
- Усі набори даних представлені у необхідних форматах: архіви даних – у форматі **ZIP, самі набори – у форматах **XLS, **XML, **CSV.
- Дані у наборах структуровані, уніфіковані та мають зрозумілі підписи.

8 **Стан доступу до даних Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України**

Згідно з Постановою Кабміну № 835⁴², що затверджує перелік наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України має публікувати два набори даних.

Агентство виконує усі вимоги Постанови КМУ № 835 — на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних опубліковано два з-поміж двох наборів, які є обов'язковими для оприлюднення⁴³.

Станом на червень 2021 року кількість переглядів наборів даних Держенергоефективності, розміщених на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних, становить 3 800. Серед наборів даних, які підлягають оприлюдненню згідно з Постановою КМУ № 835, є такі:

- База даних енергетичних сертифікатів⁴⁴ (1 454 перегляди).
- Реєстр альтернативних видів палива Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України⁴⁵ (494 перегляди).

Обидва набори даних відповідають таким критеріям коректного та зрозумілого оформлення:

- Найменування наборів відповідають умовам, що затверджені Постановою КМУ № 835.
- Для обох наборів наявний перелік ключових слів, за якими можна здійснювати пошук.
- Обидва набори даних представлені у необхідних форматах: архіви даних — у форматі *ZIP, самі набори — у форматах *XLS, *XML, *CSV.
- Дані у наборах структуровані, уніфіковані та мають зрозумілі підписи.

9 Моніторинг стану доступу до даних в енергетичній сфері

Від 2018 року в межах проєкту USAID «Прозорість енергетичного сектору»⁴⁶ аналітичний центр DiXi Group реалізує «Індекс прозорості енергетики України» — інструмент оцінювання доступності та якості даних у сфері енергетики⁴⁷.

Метою створення Індексу є надання комплексної, всебічної оцінки відкритості даних в енергетичній сфері. Індекс аналізує ступінь відкритості даних різних розпорядників, серед яких — НКРЕКП, Міненерго, Держенергоефективності. Зокрема, визначають, чи дані доступні у вільному доступі, чи є вони вичерпними, оновлюваними та машиночитаними. Загалом Індекс налічує 210 індикаторів, які формуються як для окремих ринків, так і кроссекторально, а також відповідно до законодавства про розкриття даних у сфері енергетики та кращих практик стосовно розкриття даних. Згідно з аналізом, відповідальним органам надається перелік рекомендацій для покращення стану доступу до їхніх даних. Команда DiXi Group зазначає, що аналітику Індексу використовують міжнародні організації на кшталт Організації економічного співробітництва та розвитку⁴⁸, а також органи влади, яким спрямовують рекомендації.

Станом на травень 2021 року опубліковано три видання індексу — за 2018⁴⁹, 2019⁵⁰ та 2020 роки⁵¹.

⁴⁶ <https://dixigroup.org/analytic/indeks-prozorosti-enerhetyky/>

⁴⁷ <https://dixigroup.org/analytic/indeks-prozorosti-enerhetyky-2020/>

⁴⁸ <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Snapshot-of-Ukraines-Energy-Sector-EN.pdf> (с. 11)

⁴⁹ <https://dixigroup.org/analytic/indeks-prozorosti-enerhetyky/>

⁵⁰ <https://dixigroup.org/analytic/indeks-prozorosti-enerhetyky-ukrainy-2019/>

⁵¹ <https://dixigroup.org/analytic/indeks-prozorosti-enerhetyky-2020/>

10 Сценарії використання відкритих даних

18

10.1 Інформування побутових споживачів щодо можливостей зміни постачальників газу та посилення конкуренції на ринку

⚠ Проблема

Від 1 серпня 2020 року в Україні відкрили ринок природного газу для населення, зокрема, побутові споживачі дістали змогу обирати постачальника, наприклад, за ціновим критерієм⁵². За даними АМКУ, станом на 13 січня 2021 року лише 3% споживачів обрали нового газопостачальника⁵³. Це може бути спричинено зловживанням своїм положенням монополістами на ринку, а також браком інформації у споживачів щодо можливості зміни постачальника газу.

🤔 На кого впливає

Побутові споживачі газу, дрібні постачальники.

✅ Як відкриті дані допомагають вирішити проблему

Доступ споживачів до інформації стосовно постачальників газу, зокрема, даних Ліцензійного реєстру НКРЕКП⁵⁴, і тарифів, які вони пропонують, дає змогу ухвалити поінформоване рішення стосовно зміни постачальника та сприяє посиленню конкуренції на ринку.

⁵² <https://www.gazpostach.od.ua/z-1-serpnya-2020-roku-v-ukrayini-vidkryto-rynok-prirodnogo-gazu-dlya-pobutovyh-spozhyvachiv-shho-nadaye-mozhlyvist-gromadyanam-samostijno-obyraty-postachalnyka-gazu>

⁵³ <https://amcu.gov.ua/news/shchodo-situaciyi-na-rinkah-prirodnogo-gazu>

⁵⁴ <https://data.gov.ua/dataset/123f9941-cc81-42b8-83af-5459df8cac61>

ГазПравда — консультаційний центр щодо постачання газу для населення

Проект «ГазПравда»⁵⁵ на початку 2019 року створила Громадянська мережа «Опора»⁵⁶ за підтримки Всеукраїнського галузевого об'єднання «Федерація роботодавців нафтогазової галузі»⁵⁷. Проект працює з даними НКРЕКП, зокрема з Ліцензійним реєстром НКРЕКП⁵⁸. Метою проекту є інформування населення стосовно питань газопостачання, зокрема, щодо цін на газ різних постачальників. Загалом проект з'явився як спроба надавати узагальнену інформацію національного Регулятора у спрощеному та доступному форматі для того, аби побутові споживачі могли цю інформацію коректно сприймати.

“

НКРЕКП, яка, на нашу думку, мала би цю інформацію (тарифи постачальників) узагальнювати, не має її. У них є лише реєстр ліцензіатів, які отримали ліцензію на постачання та розподіл газу. Але у їхньому реєстрі постачальників — понад чотириста. І це така інформація, якою дуже складно користуватися пересічному громадянину. Окремо вибраних постачальників, які безпосередньо надають постачання газу для населення, у них немає.

”

Юлія Чеберяк,
аналітикиня з житлово-комунальних та енергетичних
програм Громадянської мережі «Опора»

⁵⁵ <https://gazpravda.com.ua>

⁵⁶ <https://www.oporaua.org>

⁵⁷ <https://frng.org.ua>

⁵⁸ <https://data.gov.ua/dataset/123f9941-cc81-42b8-83af-5459df8cac61>

На сайті «ГазПравда» розміщують інформацію стосовно газопостачання для побутових споживачів: наприклад, роз'яснення щодо зміни постачальника, отримання субсидій, заміни та ремонту лічильників тощо. Основні функції сайту, за словами команди, такі:

- Робота чату, де на запитання споживачів відповідають протягом 24 годин, та
- Надання щомісячного аналізу цін на газ. Команда проєкту аналізує дані із сайтів постачальників та готує порівняльну таблицю⁵⁹.

Також сайт містить шаблони скарг, заяв і претензій, якими споживачі можуть скористатися для звернення до таких установ, як облгази, газзбути, НКРЕКП, АМКУ тощо.

За даними команди проєкту, від першого лютого до третього березня 2021 року сайт відвідали 47 тисяч унікальних користувачів, а кількість переглядів перевищила 150 тисяч. За словами аналітикині проєкту, в окремих випадках, наприклад, коли публікують оновлення тарифів на газ, сайт за один день можуть відвідати до шести тисяч споживачів.

⁵⁹ <https://gazpravda.com.ua/cini-gaz>

Проект «Газотека»⁶⁰ у вересні 2020 року запустив аналітичний центр DiXi Group. Цей сервіс дозволяє порівняти ціни на газ для побутових споживачів, оцінити потенційну економію, вибрати найкращого постачальника газу, заповнити заявку на зміну постачальника та надіслати її. Розробники також зазначають, що в майбутньому хочуть автоматизувати процес подання заявки, адже наразі споживач може її заповнити, роздрукувати, підписати та надіслати постачальнику або ж заповнити заявку напямую на сайті постачальника.

Дані, які використовує проект, — це відкритий ліцензійний реєстр НКРЕКП⁶¹ та інформація із сайтів постачальників природного газу, зокрема, щодо тарифів⁶². Постачальники, що зареєстровані в адмінсистемі продукту, також можуть самостійно вносити тарифи у базу.

Типовим користувачем, на думку команди проекту, є людина 20-35 років, власник смартфона, який не боїться змінювати постачальника та максимально зацікавлений у тому, щоб отримувати якісні послуги за низькою ціною.

Згідно з інформацією від команди проекту, від вересня до грудня 2020 року статистика використання стрімко зростала — початково сайт мав десять тисяч користувачів на місяць, а у грудні їх уже було 100-150 тисяч.

⁶⁰ <https://gasoteka.ua-energy.org>

⁶¹ <https://data.gov.ua/dataset/123f9941-cc81-42b8-83af-5459df8cac61>

⁶² Наприклад, <https://erupeople.com.ua>, <https://gas.ua/uk/home/tariffs> та <https://neogas.com.ua/#tariffs>

Energy online – мобільний застосунок для інформування споживачів природного газу та електроенергії

22

Проект «Energy online»⁶³ створили у 2019 році у співпраці аналітичний центр DiXi Group і НКРЕКП для надання користувачам швидкого доступу до важливої інформації щодо газопостачання та постачання електроенергії.

Застосунок має такі основні функції:

- Перевірка тарифу щодо газу та електроенергії для населення та бізнесу. Для цього використовують актуальну версію ліцензійного реєстру НКРЕКП, яку команда проекту отримує через прямий запит від Регулятора. Для цін для бізнесу розробники використовують сайти постачальників, які обробляють вручну⁶⁴.
- Перевірка коректності суми у платіжці.
- Подання скарг — на платіжки, порушені стандарти якості, порушення надання послуг, корупційні випадки, порушення з боку контролерів тощо. Для цього використовують дані НКРЕКП за типами скарг, які споживачі можуть подавати⁶⁵.
- Можливість залишити відгук стосовно компанії.
- Реєстрація на громадські слухання. Для цієї функції використовують дані із сайтів постачальників та від НКРЕКП⁶⁶ щодо можливих засідань, розгляду інвестиційних програм тощо.

⁶³ https://play.google.com/store/apps/details?id=com.energyonline&hl=en_US&gl=US

⁶⁴ Наприклад, <https://enerhozbuttrans.com.ua> та <https://koec.com.ua/page?root=3>

⁶⁵ <https://www.nerc.gov.ua/?id=11823>

⁶⁶ <https://www.nerc.gov.ua/?id=16627>

“

Наша основна аудиторія — це люди, які не побоялися поміняти постачальника. Мені здається, що це — аудиторія, 150-200 тисяч людей, які просто не бояться та намагаються розібратись.

”

Вікторія Ткачук,
менеджерка з роботи зі споживачами
аналітичного центру DiXi Group

Загальна кількість користувачів від моменту запуску застосунку, за інформацією від команди, становить близько 200 тисяч осіб; щомісячно до застосунку приєднуються близько десяти тисяч осіб.

🤝 Вплив відкритих даних на підвищення рівня поінформованості споживачів щодо взаємодії з постачальниками та посилення конкуренції

У 2020 році до команди проекту «ГазПравда» звернулися мешканці м. Лубни стосовно допомоги щодо недоброчесного постачальника газу, який без відома споживачів повертав їх до себе в обслуговування, відключав газ тощо. Команда зазначає, що у цій ситуації змогли допомогти роз'ясненням та консультаціями стосовно правильного оформлення скарги.

“

У нас є такий приклад, де людина дуже довго боролася за своє право на зміну постачальника, і всіма законними шляхами вона виборола це право і змінила постачальника. Це відбулося завдяки її скаргам та скаргам інших людей із міста Лубни до Регулятора. НКРЕКП провели позапланову перевірку постачальників і облгазу і дійшли висновку, що вони порушили ліцензійні умови, та, відповідно, порушили права на використання цих ресурсів людьми. Я вважаю, що це дуже позитивний кейс, тому що завдяки нашим консультаціям і роз'ясненням люди добилися справедливості⁶⁷.

”

Юлія Чеберяк,
аналітикиня з житлово-комунальних та енергетичних програм Громадянської мережі «Опора»

⁶⁷ <https://gazpravda.com.ua/novyny/hazovyi-bermudskiyi-trykutnyk-ia-k-u-lubnakh-znykaiut-zaiavky-na-zminu-postachalnyka-ale-znakhodiatsia-vytoky-hazu-dlia-shantazhu>

За період від лютого 2019 року до березня 2021 року через застосунок Energy Online споживачі електроенергії та природного газу подали 2 287 скарг. Це були скарги як на обленерго (операторів систем розподілу) та електропостачальників, так і на облгази та постачальників газу (газзбутів). Найбільше скарг стосувалося неправильно виставленого рахунку, заборгованості за рахунки, зняття та передання показів лічильника, компенсації за недотримання гарантованих стандартів якості послуг електро- та газопостачання. За результатом розгляду таких скарг у 56% випадків споживачі залишалися задоволеними. Також споживачі подали 305 заяв на компенсацію за неякісно надані послуги у сферах електро- і газопостачання. З-поміж них – 150 поданих до операторів систем розподілу, 126 до електропостачальників, 23 до газопостачальників (газзбутів), 6 до облгазів. За результатом розгляду таких заяв на компенсацію у 45% випадків споживачі залишалися задоволені вирішенням.

“

Найбільше у нас позитивних історій від користувачів, які нам пишуть або позначають у мобільному застосунку, що проблема, з якою вони зверталися, була вирішена. Наприклад, їм відмовляли у підключенні, а після скарги в мобільному застосунку їм зателефонували та владнали цю ситуацію з компанією. Або у споживача були стрибки напруги, він подав скаргу, і компанія на неї зреагувала й перерахувала платіжку на наступний місяць.

”

Вікторія Ткачук,
менеджерка з роботи зі споживачами
аналітичного центру DiXi Group

Команда проєкту «Газотека» зазначає позитивний вплив сайту на роботу постачальників газу, які діляться зворотним зв'язком із проєктом. Деякі повідомляли, що до них почало підключатися більше користувачів для зміни свого постачальника газу саме через «Газотеку» порівняно з іншими ресурсами, які надають таку можливість, наприклад, сервіс зміни постачальника газу від ПриватБанку⁶⁸.

⁶⁸ <https://privatbank.ua/postachalniki-komunalnyh-poslug>

Моніторинг стану сфери електроенергетики задля успішного реформування ринку

⚠ Проблема

Першого липня 2019 року Україна відкрила ринок електроенергії: відповідно до норм Закону «Про ринок електричної енергії»⁶⁹, від 1 липня 2019 року запроваджено нову модель конкурентного ринку електроенергії: держава перестала бути єдиним покупцем і продавцем електроенергії. Загалом ефективний ринок електроенергії та відповідний закон про ринок електроенергії – це одне із зобов'язань України у межах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і Договору про заснування Енергетичного Співтовариства⁷⁰. За даними дослідників, ринок запустили без попереднього всебічного тестування та без наявності низки необхідних для успішного функціонування ринку передумов, наприклад, усунення причин накопичення боргів⁷¹. Тому міжнародні фінансові організації, що працюють в Україні, та низка експертів висловлювали стурбованість щодо ризиків передчасного відкриття ринку⁷². Експерти також зазначають⁷³, що, покладаючись на досвід ЄС, реформи ринку електроенергії потребують багатьох років для завершення. У зв'язку з цим необхідним є постійний моніторинг ситуації на ринку, визначення основних проблем і розроблення довгострокової стратегії розвитку роботи ринку.

🤔 На кого впливає

Міністерство енергетики України, опосередковано – експерти, споживачі електроенергії.

✅ Як відкриті дані допомагають вирішити проблему

Публікація відкритих даних Національною енергетичною компанією «Укренерго»⁷⁴, зокрема даних щодо фактичного балансу електроенергії⁷⁵, та іншими розпорядниками даних забезпечує доступ експертів до інформації, на основі якої можна проводити моніторинг роботи ринку, вчасно визначати всі бар'єри та проблеми й готувати рекомендації щодо розв'язання проблем та подальшого розвитку та реформування галузі.

⁶⁹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>

⁷⁰ <https://www.epravda.com.ua/news/2019/05/24/648125/>

⁷¹ https://www.lowcarbonukraine.com/wp-content/uploads/20200922_MEMO_5_UKR.pdf (с. 5)

⁷² <https://www.facebook.com/126879227356714/posts/2435373643173916/>

⁷³ https://www.lowcarbonukraine.com/wp-content/uploads/20200922_MEMO_5_UKR.pdf (с. 5)

Моніторинг відкриття ринку електроенергії (МЕМО)

Моніторинг відкриття ринку електроенергії (МЕМО) — це серія аналітичних публікацій, метою яких є висвітлення змін на ринку. МЕМО готує проєкт «Low Carbon Ukraine»⁷⁶, який є частиною Міжнародної кліматичної ініціативи (IKI)⁷⁷. Наразі опубліковано п'ять МЕМО — за перші два тижні роботи ринку⁷⁸, перший місяць⁷⁹, перші три місяці⁸⁰, перші пів року⁸¹ та за перший рік роботи ринку⁸². Команда проєкту зазначає, що останній звіт, який покривав рік роботи ринку, підготували на замовлення Міненерго.

Серед відкритих даних, які використовують фахівці Low Carbon Ukraine, — дані Укренерго щодо результатів балансуючого ринку допоміжних послуг⁸³, дані щодо генерування електроенергії за джерелами⁸⁴ та дані Міненерго щодо видобутку вугілля на шахтах⁸⁵.

МЕМО призначені для надання професійної та незалежної аналітики українського ринку енергетики. Кожне МЕМО містить коротке резюме за оглянутий період, огляд структури ринку, визначення основних проблем. Основними користувачами МЕМО є органи державної влади, зокрема Міненерго, НКРЕКП, Держенергоефективності; також міжнародні організації, зокрема МВФ, делегації Євросоюзу; та інші учасники ринку, зокрема Укргідроенерго, ДТЕК, які є зацікавленими в аналітиці процесів і рекомендаціях. Також результати моніторингів Low Carbon Ukraine публікують в українських ЗМІ, що дає змогу широкій громадськості ознайомитись із ситуацією на ринку електроенергії та рекомендаціями, які надають експерти проєкту⁸⁶.

⁷⁶ <https://www.lowcarbonukraine.com/uk/frontpage-uk/>

⁷⁷ https://www.international-climate-initiative.com/en?iki_cookie_check=1

⁷⁸ https://www.lowcarbonukraine.com/wp-content/uploads/MEMO_1_20190805_final_ukr.pdf

⁷⁹ https://www.lowcarbonukraine.com/wp-content/uploads/MEMO_2_ukr.pdf

⁸⁰ https://www.lowcarbonukraine.com/wp-content/uploads/MEMO_3_ukr.pdf

⁸¹ https://www.lowcarbonukraine.com/wp-content/uploads/MEMO_4_ukr.pdf

⁸² https://www.lowcarbonukraine.com/wp-content/uploads/20200922_MEMO_5_UKR.pdf

⁸³ https://ua.energy/uchasnikam_rinku/rezultaty-balansuyuchogo-rynku-2/#1590479495816-2c212666-d2fa

⁸⁴ <https://data.gov.ua/dataset/31199018-e15e-4e87-bf5e-2a4293151f5c>

⁸⁵ <https://data.gov.ua/dataset/8b56ac6b-6e79-44a4-9723-96806f91b728>

⁸⁶ <https://news.obozrevatel.com/ukr/economics/ukraina-povinna-usunuti-perehresne-subsidiyuvannya-na-rinku-elektroenergii-proekt-uryadu-frn.htm>,
https://biz.censor.net/resonance/3234017/rinok_elektroenerg_monopolya_perehresne_subsiduvannya_borgi_neprozorost?fbclid=IwAR0kZaXciqRSKw6J8RdulAAa1jqRTA92MpspHUOK-poEpl0-fDoUXdlI8c0
та https://biz.censor.net/news/3143020/tseny_na_elektroenergiyu_v_ukraine_znachitelno_vyshe_sebestoimosti_proizvodstva_proekt_mejdunarodnoyi?fbclid=IwAR263jivo9-Ap5-DBPeoHM8ylPchE_EogCbqN4Vnff_Xtt3UCknI9_ULmfA

Результати аналізу останнього звіту засвідчили⁸⁷, що за рік після запуску відкритого ринку електроенергії існує низка недоліків у його функціонуванні, зокрема, обмежена конкуренція, значний вплив окремих гравців на ранку та зростання боргів деяких учасників ринку вже за нової моделі функціонування ринку.

Крім того, експерти проєкту проаналізували вплив COVID-19 на ринок електроенергії, зазначивши, що дії Уряду не вирішували ключових проблем у довгостроковій перспективі, а були спрямовані на регулювання цін. Також наслідки карантину, хоча і мали вплив на ціни купівлі-продажу електричної енергії на ринку «на добу наперед» (РДН), не були вирішальними щодо падіння попиту та ціни на РДН⁸⁸. У документі надали рекомендації для вирішення зазначених проблем, які можуть бути реалізовані у відносно короткий період від 6 до 24 місяців.

“

Нашою метою було використання нових відкритих даних для того, щоб аналізувати, як працює ринок, і давати на цьому підґрунті рекомендації для стейкхолдерів, для яких важливо розуміти стабільність енергетичного ринку: як для локальних — Міністерство енергетики, НКРЕКП, так і для міжнародних — на кшталт Міжнародного валютного фонду, Секретаріату Енергетичного співтовариства.

”

Олексій Михайленко,
керівник команди та експерт проєкту «Low Carbon Ukraine»

⁸⁷ https://www.lowcarbonukraine.com/wp-content/uploads/20200922_MEMO_5_UKR.pdf (с. 24)

«Save Dnipro» — це громадська організація, заснована у 2017 році, яка спрямована на пошук шляхів покращення екологічної ситуації в Україні. Серед проєктів Save Dnipro є окремий, що пов'язаний із моніторингом генерування електроенергії. Вугільне генерування електроенергії є одним серед найменш екологічно «чистих» форм генерування та, водночас, одним серед найбільш шкідливих для здоров'я⁹⁰. Так, команда досліджує та аналізує дані Укренерго щодо стану енергоблоків, аварій, потужностей роботи та викриває, зокрема, потенційні маніпуляції у розподілі виробництва електроенергії⁹¹, що збільшує частку саме цієї шкідливої вугільної електроенергії в Україні.

Дані, які команда використовує, — відкриті дані погодинного балансу потужності ОЕС України⁹², дані стану блоків ТЕС та АЕС⁹³, а також дані стану накопичення вугілля на складах ТЕС і ТЕЦ⁹⁴.

“

Наш інструмент є закритим для широкого загалу та дуже невеликим, але він надає інформацію в нестандартному вигляді, в іншому вигляді, ніж це роблять державні ресурси — ми маємо один тип графіку з інформацією, яка відображає показники виробництва електроенергії, і ця інформація цікава людям, що слідкують за нашою діяльністю.

”

Павло Ткаченко,
член громадської організації «Save Dnipro»

⁸⁹ <https://www.savednipro.org/blog/money-does-not-smell-unlike-coal/>

⁹⁰ <https://ourworldindata.org/safest-sources-of-energy>

⁹¹ <https://www.savednipro.org/blog/derzhava-zupinyaye-atomnu-energetiku-ta-zavantazhuye-vugilnu/>

⁹² <https://data.gov.ua/dataset/31199018-e15e-4e87-bf5e-2a4293151f5c>

⁹³ <https://ua.energy/blocks/>

⁹⁴ http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=245183254
та <https://data.gov.ua/dataset/eb301b1e-ee5a-4690-81f2-525ab954567c>

👉 Вплив відкритих даних на збільшення підзвітності ринку електроенергії

Проведення моніторингу дозволяє виявляти маніпуляції у продажі електроенергії. Так, журналісти програми «Схеми» провели розслідування махінацій ПАТ «Центренерго» з продажу невиробленої електроенергії⁹⁵. У цьому розслідуванні журналісти використовували дані моніторингу Low Carbon Ukraine та ГО «Save Dnipro»⁹⁶ — і на основі цієї аналітики та візуалізації даних з'ясували, що «Центренерго» виробив електроенергії у меншому обсязі, аніж попередньо продав за двосторонніми договорами на ринку. «Центренерго» створював дисбаланс на ринку, завдяки чому зрештою купував електроенергію за знижкою для виконання укладених контрактів. Центренерго звинувачення відкидало⁹⁷, але згодом голова Комітету Верховної Ради України з питань енергетики та житлово-комунальних послуг ініціював проведення аудиту цього підприємства⁹⁸.

“

Ми також допомагали деяким журналістам під час їхніх розслідувань і написання статей, зокрема, щодо ефективності торгів на аукціонах державних компаній Центренерго та Енергоатом. Ми надавали консультації щодо того, як працює ринок — наша аналітика допомагала журналістам краще зрозуміти ситуацію на ринку та зробити висновки.

”

Олексій Михайленко,
керівник команди та експерт проєкту «Low Carbon Ukraine»

⁹⁵ <https://www.radiosvoboda.org/a/schemes/30725466.html>

⁹⁶ https://www.radiosvoboda.org/a/news-schemes-energorynok/30730306.html?fbclid=IwAR1Fv5FtVFADhqXR_B4aqx1lSojrMhJ3C43IVCp_WOnuEq7wO-cAz_GZ5Xc

⁹⁷ <https://hromadske.ua/posts/u-centrenergo-vidpovili-na-rozsliduvannya-shem-skidayut-vse-na-manipulyaciyi>

⁹⁸ <https://www.radiosvoboda.org/a/news-schemes-audit-tsentrenergo/30692454.html>

У 2019 році команда проєкту «Low Carbon Ukraine» надавала експертну оцінку журналістам під час громадських слухань щодо будівництва гідроелектростанції у Херсонській області⁹⁹ та пропозицій щодо відмови від наявних ГЕС, в якій підкреслювала важливість ГЕС для наявної енергосистеми. А у 2020 році була експертами щодо підсумків роботи нового ринку електричної енергії в Україні для Міністерства енергетики¹⁰⁰.

Розроблені графіки ГО «Save Dnipro» допомагають комунікувати інформацію щодо роботи ринку, викривати неправдиві твердження, виявляти схеми. Окрім матеріалів, які публікує ГО, їхні графіки використовують журналісти¹⁰¹ та політики. Зокрема, у березні 2021 року голова Комітету Верховної Ради України з питань енергетики та житлово-комунальних послуг використав аналітику продукту ГО «Save Dnipro» для опису потенційної маніпуляції групою ДТЕК ситуації на ринку електроенергії¹⁰². Така політика компанії могла бути елементом тиску на владу та зрештою стати однією з причин виникнення «надзвичайно складної ситуації» на енергетичному ринку.

⁹⁹ <https://newday.kherson.ua/ges-ce-zlo-zhiteli-oblasti-vistupili-proti-budivnictva-novoi-gidroelektrostancii/>

¹⁰⁰ <https://www.kmu.gov.ua/news/mizhnarodni-eksperti-proanalizuvali-rezultati-roboti-novogo-rinku-elektroenergiyi-v-ukrayini>

¹⁰¹ <https://www.radiosvoboda.org/a/schemes/30725466.html>

¹⁰² <https://www.facebook.com/andriy.gerus/posts/10223092205347212>

10.3 Доступ до інформації на ринку енергетики для ухвалення ефективних рішень

32

⚠ Проблема

Інформація у сфері енергетики важлива для різноманітних користувачів — звичайних громадян, бізнесу, аналітичних та державних установ. Водночас часто ця інформація є недоступною або доступною лише для великих гравців ринку, які мають людські та фінансові ресурси для її отримання, що спричиняє асиметрію інформації на ринку електроенергії. Ба більше, часто у разі наявності даних вони є складними для аналізу чи сприйняття кінцевим споживачем, навіть якщо він знайомий зі сферою енергетики.

🤔 На кого впливає

Учасники ринку.

✅ Як відкриті дані допомагають вирішити проблему

Відкриті дані (наприклад, дані щодо запасу вугілля¹⁰³) створюють рівні та прозорі умови щодо доступу до інформації на енергетичному ринку. А у поєднанні з іншою інформацією вони дають змогу журналістам та експертам створювати аналітичні матеріали, які сприяють, зокрема, ефективному ухваленню управлінських рішень учасниками ринку.

¹⁰³ http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=245183254
та <https://data.gov.ua/dataset/eb301b1e-ee5a-4690-81f2-525ab954567c>

Kosatka.media – інформаційний хаб про енергетичну сферу

Kosatka.media¹⁰⁴ – сайт, створений у 2018 році, містить тематичні розділи «Газ», «Нафта», «Вугілля», «Електроенергія», «Відновлювана енергія», у кожному з яких є підрозділи новин та аналітики. У підрозділах аналітики видання надає інфографіки, створені, зокрема, на відкритих даних Укренерго¹⁰⁵ та Міненерго¹⁰⁶. Також сайт має окремий розділ із базою даних¹⁰⁷, з якої користувачі можуть завантажувати дані, що стосуються кожної зі сфер енергетичного сектору, конкретної категорії даних цієї сфери (наприклад, щодо видобутку вугілля – від Міністерства енергетики) та за обраний період часу.

Головною метою проєкту є відслідковування, систематизація, аналіз та надання даних у сфері енергетики у найбільш зручний для користувачів спосіб. Переважно це відбувається шляхом публікації інфографік за різноманітними наборами даних.

Відбір матеріалів, які будуть опубліковані, команда проводить на основі інформаційного фону в конкретний тиждень чи місяць – того суспільного запиту на інформацію, який наразі існує. Далі експерти команди збирають наявні дані у відповідній сфері та проводять аналіз щодо того, чи достатньо ці дані інформативні для надання читачу опису того, що відбувається у конкретній енергетичній сфері. Дані структурують та надають у вигляді інфографіки. Наприклад, візуалізація даних виробництва електроенергії за перші чотири місяці 2021 року, яка показує майже 6% зростання від показників відповідного періоду минулого року¹⁰⁸. Або ж візуалізація динаміки ринку відновлюваних джерел енергетики за даними НКРЕКП, яка показує введення в експлуатацію об'єктів відновлюваної енергетики загальною потужністю 656 МВт, що у шість разів перевищує аналогічний показник 2018 року¹⁰⁹.

¹⁰⁴ <https://kosatka.media>

¹⁰⁵ Наприклад, <https://data.gov.ua/dataset/eb301b1e-ee5a-4690-81f2-525ab954567c>

¹⁰⁶ Наприклад, <https://data.gov.ua/dataset/d1be130c-4b9d-4790-a44d-05caefc41fed>

¹⁰⁷ <https://kosatka.media/data>

¹⁰⁸ <https://kosatka.media/uk/category/elektroenergiya/analytics/na-5-8-bolshe-elektroenergii-rezultaty-pervyh-4-mesyacev-2021>

¹⁰⁹ <https://kosatka.media/uk/category/vozobnovlyamaya-energiya/analytics/razvitie-sektora-vie-vo-ii-kvartale-2019>

Основною аудиторією свого продукту команда сайту називає людей, які працюють у сфері енергетики, — це співробітники державних та приватних компаній, журналісти та аналітики. Серед основних переваг свого продукту для споживачів команда сайту називає:

- Подання інформації у спрощеному та зрозумілому вигляді.
- Наявність фактчекінгу — користувачі можуть бути впевнені у достовірності інформації, яка наведена на сайті.
- Економія часу на пошук інформації у сфері енергетики. За словами команди проєкту, деякі працівники державних компаній та експерти використовують саме ресурс «Kosatka.media» для отримання необхідної інформації та даних, наприклад, щодо споживання енергоресурсів, замість того, щоб шукати та отримувати їх з офіційних ресурсів на кшталт Державної служби статистики України.

Середня кількість відвідувачів Kosatka.media становить близько 200 тисяч щомісяця¹¹⁰.

¹¹⁰ За результатами інтерв'ю.

EXPRO Electricity¹¹¹ видає консалтингова компанія EXPRO у тижневому та місячному форматах українською та англійською мовами.

Аналітичне видання EXPRO Electricity висвітлює теми генерування електроенергії, її передання та постачання, споживання, виробництва енергоносіїв. Проєкт започаткували у квітні 2018 року – за рік до запуску ринку електроенергії – для того, щоб забезпечувати зацікавлені сторони інформацією, коли ринок розпочне роботу.

- Видання використовує відкриті дані, зокрема:
- Ліцензійний реєстр НКРЕКП¹¹²
- Дані Укренерго щодо обсягів виробництва та споживання електроенергії¹¹³
- Дані Міненерго щодо обсягів видобутку вугілля¹¹⁴
- Дані Міненерго щодо обсягів видобутку уранової руди¹¹⁵

А також інші дані:

- Дані ДП «Оператор ринку»¹¹⁶
- Дані ПрАТ «Укргідроенерго»¹¹⁷
- Дані ДП «Гарантований покупець»¹¹⁸

Команда видання зазначає, що обробляють дані, отримані з різних джерел, вручну – визначають необхідні для публікації показники, спрощують мову опису даних і ключових показників.

¹¹¹ <https://expro.com.ua/vydannya>

¹¹² <https://data.gov.ua/dataset/123f9941-cc81-42b8-83af-5459df8cac61>

¹¹³ <https://data.gov.ua/dataset/7d78eb81-dfad-4d1a-aa2e-797e93024206>, <https://data.gov.ua/dataset/8d613652-f75f-4545-8593-fd8b65929902>
та <https://data.gov.ua/dataset/2c62b8b7-fc4c-48ad-99f9-d106f104aeeb>

¹¹⁴ http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=245183238

¹¹⁵ <https://data.gov.ua/dataset/d1be130c-4b9d-4790-a44d-05caefc41fed>

¹¹⁶ <https://www.oree.com.ua/index.php/web/772>

¹¹⁷ https://uhe.gov.ua/diyalnist/osnovni_pokaznyky

¹¹⁸ <https://www.gpee.com.ua>

“

Наприклад, дані щодо видобутку вугілля. На сайті Міністерства енергетики представлені дані у розрізі кожної шахти, кожної марки вугілля, план видобутку, звітні дані. Ми це все спрощуємо та беремо ключові показники – тобто звітність, те, скільки реально видобули вугілля.

”

Сидоров Дмитро,
кореспондент видання «EXPRO Electricity»

Серед цільових аудиторій свого видання команда виділяє насамперед постачальників електричної енергії, а також журналістів, які займаються темою енергетики; юристів, які пов’язані з темою енергетики; та юридичні компанії, аудиторські компанії, громадські організації, державних службовців, які працюють із регулюванням галузі.

Кожен окремий сегмент користувачів має відповідний тип інформації, яка цікавить їх найбільше. Наприклад, постачальникам електроенергії найважливіше мати цінову інформацію та про операційну діяльність генерувальних компаній для оптимальної організації власної торгівлі електроенергією. За допомогою аналітики та новин видання громадські організації моніторять діяльність енергетичних компаній, зокрема, наявність дотримання антимонопольного законодавства або дотримання прав споживачів. У середньому сайт щодня відвідує 2 500 користувачів, а також близько 20 компаній, що є на ринку електроенергії, отримують паперові журнали з аналітикою та даними ринку.

У 2017 році команда «Агенція журналістики даних» Texty.org.ua розробила інструмент «Зима близько»¹¹⁹ для відстеження оперативних даних про запаси вугілля на теплових електростанціях України.

Третина української електроенергії генерується на вугільних ТЕС, і половина з них використовувала антрацит — вугілля, яке видобувають на непідконтрольних Україні територіях Донбасу. Тож через відсутність антрациту та через цінову неефективність купувати його за кордоном українські ТЕС почали перехід на газове вугілля, яке видобувають на підконтрольній території. Інструмент дозволяє моніторити те, наскільки швидко відбувається цей перехід. Проект використовує дані щодо стану накопичення вугілля на складах ТЕС та ТЕЦ, які щодня публікує Міненерго¹²⁰.

Незважаючи на щоденне оновлення даних, зрозуміти динаміку змін і тренди можливо лише, проаналізувавши ці дані та надавши їх у формі графіків, що і зробила команда «Агенція журналістики даних» Texty.org.ua. У візуалізації надано вичерпну інформацію щодо ТЕС: відображено динаміку запасів вугілля на ТЕС, а якщо клікнути на конкретну станцію — відображається інформація про власника станції, поточні запаси, постачання за останні 30 днів, витрати за останні 30 днів, максимальне завантаження на складі тощо. У такий спосіб користувачу видно виконання плану щодо заповнення станцій — на яких ТЕС він виконується, а на яких є дефіцит. За словами одного з авторів проекту, дані щодо планів ТЕС були занижені після запуску інструменту, що автори пов'язують із небажанням Міненерго демонструвати невиконання плану.

Основними користувачами інструменту «Зима близько» є журналісти та представники органів місцевого самоврядування, особливо міст-супутників ТЕС. Під час опалювального сезону кількість відвідувань сторінки інструменту доходила до тисячі на день.

¹¹⁹ <https://coal.texty.org.ua/>

¹²⁰ http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=245183254 ,
<https://data.gov.ua/dataset/eb301b1e-ee5a-4690-81f2-525ab954567c>

Вплив відкритих даних на поширення інформації у сфері енергетики

Журналістика даних забезпечує зручний доступ до інформації для окремих цільових аудиторій та сприяє ефективному ухваленню рішень у сфері енергетики. Так, поширення інформації та створення аналітики про енергетичну сферу привертає увагу державних органів. Приміром, команда Expro Electricity розповіла, що члени НКРЕКП відреагували у Facebook на новину видання щодо недосконалості структури тарифу Укренерго та зазначили, що візьмуть до уваги наведені рекомендації¹²¹.

Ексзаступниця міського голови України, Оксана Кирилюк, використовувала інструмент «Зима близько» напередодні опалювального сезону. *«Теплогенерування для нашого міста здійснює Трипільська ТЕС, тож, оцінюючи запаси вугілля, ми можемо планувати роботу комунальних установ, дитячих садків, культурних та спортивних закладів. Крім того, інструмент заощаджує робочий час, оскільки дозволяє отримати інформацію в один клік, не звертаючись із запитом до керівництва Трипільської ТЕС»,* — розповідає Оксана Кирилюк.

¹²¹ За результатами інтерв'ю.

⚠ Проблема

✅ Рекомендація

Доступність та якість даних Міністерства енергетики України

В окремих наборах даних, опублікованих на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних, відсутні файли зі структурою даних – розшифруванням значень у наборі даних, що ускладнює роботу з наборами. Зокрема, у наборі «Обсяги імпорту вугілля для потреб енергетики (за марками вугілля)».

Набори даних мають супроводжуватися файлами зі структурою.

В окремих наборах даних, опублікованих на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних, частково або повністю відсутня інформація, а саме:

- Набір даних «Прогноз розвитку нафтогазового комплексу, атомно-промислового комплексу на наступний рік»¹²² не містить Додатку 1 «Ключові показники Енергетичної стратегії України» та Додатку 2 «Прогнозні показники ЕСУ на період до 2035 року».

Набори даних мають публікувати в повному обсязі відповідно до Постанови КМУ № 835 або інших регулятивних документів.

¹²² <https://data.gov.ua/dataset/ef701ada-b29f-4bf3-90f5-432fd48d7fca>

Доступність та якість даних Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг

У всіх наборах даних, опублікованих на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних, відсутні назви атрибутів латинкою — файли містять опис лише кирилицею. Також переважна більшість файлів із даними всередині наборів даних підписана кирилицею, назви файлів за різні роки не уніфіковано.

Для зручності роботи з наборами даних, зокрема автоматизованої, необхідно додавати назви атрибутів латинкою.

У наборах даних, опублікованих на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних, відсутні файли зі структурою даних — розшифруванням значень у наборі даних, що ускладнює роботу з наборами.

Для зручності роботи з наборами даних необхідно додавати структуру даних.

Доступність та якість даних Національної енергетичної компанії «Укренерго»

Три набори даних, а саме: «Експорт електричної енергії з України»¹²³, «Обсяг імпорту/експорту електричної енергії (за напрямками, обсягом і митною вартістю)»¹²⁴ та «Магістральні мережі об'єднаної енергетичної системи України (несальдовані надходження електричної енергії в мережу, у тому числі з інших енергетичних систем України, та абсолютні витрати)»¹²⁵, що опубліковані на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних, не оновлюють відповідно до Постанови КМУ № 835.

Набори даних мають публікувати в повному обсязі відповідно до Постанови КМУ № 835 або інших регулятивних документів.

У наборах даних, опублікованих на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних, відсутні файли зі структурою даних — розшифруванням значень у наборі даних, що ускладнює роботу з наборами.

Для зручності роботи з наборами даних необхідно додавати структуру даних.

¹²³ <https://data.gov.ua/dataset/4112b4f0-1fdc-4395-8e29-55c1777d9a01>

¹²⁴ <https://data.gov.ua/dataset/2c62b8b7-fc4c-48ad-99f9-d106f104aeeb>

¹²⁵ <https://data.gov.ua/dataset/0fe8dcdd-1621-4636-881d-99a3370b274a>

Доступність та якість даних Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України

У всіх наборах даних, опублікованих на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних, відсутні назви атрибутів латинкою — файли містять опис лише кирилицею.

Для зручності роботи з наборами даних, зокрема автоматизованої, необхідно додавати назви атрибутів латинкою.

У наборах даних, опублікованих на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних, відсутні файли зі структурою даних — розшифруванням значень у наборі даних, що ускладнює роботу з наборами.

Для зручності роботи з наборами даних необхідно додавати структуру даних.

Перелік організацій, із представниками яких провели інтерв'ю

 Організація	 Опис організації
DiXi group	Аналітичний центр, заснований 2008 року в Києві. Його метою є дослідження та консультації щодо інформаційної політики, енергетики, безпеки та інвестицій. Проведено два інтерв'ю.
Громадянська мережа «Опора»	Неурядова всеукраїнська організація громадського контролю та адвокації у сфері виборів, парламентаризму, освіти, управління спільною власністю, енергоефективності, місцевого самоврядування, а також всеосяжного впровадження принципу відкритих даних. Проведено одне інтерв'ю.
Low Carbon Ukraine	Проект, місією якого є постійна підтримка Уряду України шляхом підготовки необхідного аналізу та пропозицій з метою стимулювання переходу до низьковуглецевої економіки. Цей проєкт є частиною Міжнародної кліматичної ініціативи (IKI) та фінансується Федеральним міністерством із питань довкілля, збереження природи та радіаційної безпеки (відповідно до рішення Бундестагу ФРН). Проєкт реалізує компанія BE Berlin Economics GmbH . Проведено одне інтерв'ю.

Save Dnipro

Громадська організація, що займається екологічними питаннями в Україні.
Проведено одне інтерв'ю.

Expro Electricity

Спеціалізоване енергетичне видання.
Проведено одне інтерв'ю

Kosatka Media

Спеціалізоване енергетичне онлайн-видання.
Проведено одне інтерв'ю.

«Агенція журналістики даних» Texty.org.ua

Громадська організація, що створює проекти з журналістики даних.
Проведено одне інтерв'ю.

Міністерство
цифрової трансформації
України

EURASIA
FOUNDATION